

Příloha č. 3 Návrhu na zahájení habilitačního řízení

Vysoké učení technické v Brně
Fakulta výtvarných umění

Habilitační práce

Obor Výtvarná tvorba

Portrét jako prostředek sociální interakce

Tvorba v rozmezí let 2013 – 2020

Stalo se to v dobách, kdy sociální sítě ještě nebyly rozšířené na mobilních telefonech. Já sám se dlouhodobě sociálním sítím vyhýbám a sám sebe bych označil za lehce paranoidního uživatele internetu. Jednoho dne mi začali mí známí a přátelé gratulovat k narozeninám, ačkoliv do narozenin ještě zbývalo několik měsíců. Tímto způsobem jsem se dozvěděl o tom, že mám virtuálního dvojníka. Dvojník sice vypadá zcela jinak než já a žije kdesi za Uralem, ale z nějakého důvodu odsouhlasil přátelství asi dvou set lidí z Prahy. Kvůli tomu se mí přátelé a známí začali domnívat, že jde skutečně o mou osobu, a označovat mne na svých fotografiích. Touto činností se navzájem ještě více v tomto omylu utvrzovali. Nepomohlo ani to, že jim můj virtuální dvojník odepisoval na zprávy, které mu moji přátelé posílali, v ruštině. Většina z nich si myslela, že jde z mé strany o jakýsi humor. Nastala zajímavá situace: ačkoliv jsem se sociálním sítím vyhýbal, sociální síť dostala data o mé osobě bez mého přičinění. Profil mého dvojníka se stal hybridním profilem dvou osob, z nichž jedna na věci nemá žádný podíl.

O pár let později jsem se pozvolna začal zabývat tématem portrétu v médiu malby. Maloval jsem (a doted' maluji) své přátele. Stalo se to rituálem, spojeným se společenskou interakcí, kdy se lidé sejdou v ateliéru a při rozjímavém rozhovoru vznikají portréty.

K portrétům jsem se dostal od žánru zátiší, které jsme s kolegou Alexejem Klyuykovem aktualizovali ve své práci kolem roku 2013. Strategie pokusit se udělat něco zajímavého a téměř zábavného z něčeho, co většina diváků považuje za nudné a ohrané, byla v naší práci poměrně často používána.

Od studijních portrétů jsem se časem dostal ke stylizovaným polohám. I při jednotlivých seancích se toto schéma více či méně opakuje v malém. Obvykle

vytvářím několik portrétů po sobě a první bývá přípravou na ten další. Cítím, že při prvním pokusu jsem zajatcem modelu, a nechávám se snadno strhnout detaily obličejů a nedokážu generalizovat. Postupem času a s dalšími pokusy pak obvykle začínám pociťovat, jakoby si obraz začínal sám o něco říkat a vedl mne.

Stylizace, kterou používám vychází z nejrůznějších poloh malířství dvacátého století. Některé práce hraničí s fauvismem, jiné jsou definovány geometrickou stylizací, někdy jsou zase blízko jazyku ilustrace nebo karikatury. Někdy se daří zachytit podobu portrétované osoby poměrně přesně, jindy ne. Podobnost je zajímavá kategorie, u které by možná bylo vhodné se chvíli zastavit.

Když uvažuji nad nějakou mimouměleckou funkcí portrétu, tak mne napadá asi jediná, a tou je zachycení podoby, funkce důležitá v době před rozšířením fotografie. Portrét často sloužil jako prostředek „zpřítomnění“ chybějící osoby, v podstatě jako zajímavější verze portrétní fotografie nošené v peněženke. Občas některé portréty věnuji portrétovaným a tato malá část těchto portrétů by mohla plnit tuto funkci v případě, že se dostanou do rukou příbuzných a přátel portrétovaných. Tohle užití mne vlastně docela těší, i když raději vidím své práce na výstavách, v nových a kurátorsky pěstěných kontextech. I proto si většinu obrazů ponechávám a zatím se snažím přijít na to, zda a jakým způsobem s nimi dále výstavně pracovat.

Jedním z aspektů mých maleb je také otázka minimálních prostředků. Zajímá mne otázka, co stačí k tomu, aby byl obraz hotový a zároveň jak se říká „funkční“. Často se snažím omezit množství barev a tvarů až na hranu nezbytnosti a sleduji, co lze ještě odebrat, vynechat, nedořít. Co je tedy to, co z portrétu dělá portrét. Je to dojem objemu? Je to nosný barevný akord? Podobnost s portrétovanou osobou?

Dovolte mi na tomto místě krátký, téměř anekdotický citát z knihy francouzského autora Rogera Garaudyho Realismus bez břehů:

„Velký převrat, způsobený Picassem, spadá do let 1906 až 1907. Snad jej můžeme datovat od portrétu Gertrudy Steinové. Je příznačné, že po prvním sezení prohlásila Gertruda Steinová i její bratr, že jsou velmi spokojeni. Picasso si vyžádal 90 sezení, pak smazal celou práci a odjel na několik měsíců na venkov. Když se vrátil, namaloval portrét v nepřítomnosti modelu. Gertruda Steinová, přivedená z míry, se ho zeptala, zda se jí portrét podobá. Odpověděl jí klidně: „Jednou se mu budete podobat.“ V té odpovědi je víc než vtip: je tu celé pojetí malby a jejího vztahu ke skutečnosti.“¹

Případá mi, že tento krátký příběh s nadsázkou a přesto docela přesně popisuje to, co se odehrává v procesu portrétní tvorby.

Během malování jsem si také začal všimnout, že jakákoliv citová angažovanost vůči modelu je vlastně na škodu. Vědomě se snažit zobrazit emoční vztahy je náročné a obvykle nekončí dobrým výsledkem. Naopak jistá vnitřní distance (o kterou se během malování pokouším) od zobrazované osoby a soustředění se na formální a technické aspekty malby, přináší lepší výsledky, a zmiňované emoční vazby a zabarvení se do obrazu promítnou mimoděk, a to někdy i hodně intenzivně.

Portrétovaný je pro mne v procesu práce osobou do nějaké míry nahrazující spolupracovníka, spoluautora. Nerad pracuji sám a portrétovaná osoba se sice nijak nepodílí aktivně na vzniku díla, ale poskytuje mi impulzy a inspiraci pro práci. Vazba mezi mnou, portréty a osobami, které zobrazuji, vytváří virtuální síť vztahů, jež připomínají virtuální sociální síť.

Vzpomínám si na jednu nahrávku diskuze mezi Dmitriem Gutovem a Borisem Groysem. Tématem byly

umělecké školy. Gutov se vyptával Groyse na jeho působení na západních umělecky zaměřených vysokých školách. Byl překvapen, když se dozvěděl, že studenti často neznají některá základní jména z dějin umění. „To neznají ani Duchampa?“ – rozčiloval se Gutov. „Jak mohou vytvářet umění?“ Na to mu Groyse odpověděl otázkou: „A jak bobří staví hráze?“² Myslím, že tato série portrétů vzniká dost podobným způsobem jako bobří stavění hrází. Ne že bych neměl znalosti dějin umění dvacátého století, ale při práci s nimi nijak vědomě nepracuji a spíše se snažím na ně příliš nemyslet. Portréty vznikají téměř samovolně, jako tok formálních cvičení, ve kterých zkouším práci s kompozicí, hmotou, barvou a světlem.

Velmi dlouhou dobu (prakticky většinu své umělecké kariéry) jsem pracoval především ve spolupráci se svým dlouholetým kolegou Alexejem Klyuykovem. V roce 2018 jsem asi po deseti letech měl samostatnou výstavu – bez spoluautora. Vystavoval jsem sérii portrétů (a také zátiší) v galerii Entrance v areálu Břevnovského kláštera. Instalační řešení, které jsme zvolili společně s kurátorem výstavy a mým bývalým studentem Markem Tischlerem, spočívalo v rozmístění v prostoru závěsných „stěn“ z kari sítí a rozprostření malby do prostorového seskupení připomínajícího mrak. Kromě toho, že tento způsob instalace řešil problém s denním světlem, připomínala výsledná skrumáž jakousi abstraktní vizualizaci virtuálního prostoru (cloud). Sbíрка portrétů tedy vytváří imaginární síť vztahů mezi portrétovanými osobami.

V současné době jsem si vědom, že téma portréту na současné umělecké scéně až na výjimky (například nedávná brněnská výstava Geniální přítelkyně) příliš nerezonuje. Právě tato dnešní okrajovost tohoto žánru mi připadá docela atraktivní, protože skýtá prostor pro uměleckou svobodu.

V rámci Ateliéru malířství 1 na FaVU se se studenty mimo jiné také zabýváme portrétní malbou. Jedná se o odpolední seance malby podle živého modelu. Na základě těchto seancí se společně snažíme poznávat kompoziční principy a logiku barevné skladby. Studentky a studenti si také zkoušejí práci s podmalbou. Portrétovaná osoba většinou slouží v podstatě jako záminka pro formální cvičení. Občas vznikají ve velmi krátké době – hodně kvalitní výsledky. Preferuji, aby studentky a studenti pracovali ala prima, pokud možno svižně a dosahovali výsledku v krátkém čase. Jsem přesvědčen, že je tento způsob ideální pro to, aby během malování takzvaně neztratili nit'. Myslím tím nějaký vytyčený formální cíl, nějaký záměr nebo řekněme myšlenku, která se může v průběhu dlouhodobé a pomalé práce na malbě rozostřit a vytratit. Tímto rychlým způsobem lze naopak asi nejlépe přijít na řadu různých kompozičních a barevných řešení. Pokud je práce udělaná „jedním dechem“ a vydaří se, je určitě možné vzít si ji jako základ pro větší a preciznější realizaci.

Čeho se dnešní generaci studentek a studentů příliš nedostává je koncentrace a schopnost udržet pozornost (pocit'uji stejný problém, možná v menší míře, i u sebe). Obávám se, že důvodem je naprosté prolnutí digitálního a reálného světa. Lidé tráví v digitálním prostředí spoustu času, a to bohužel není konstruované tak, aby vedlo k soustředění a koncentraci. Ačkoliv existuje řada studií prezentovaných v knihách jako je Nebezpečná mělčina nebo Digitální demence, je obtížné s tímto problémem nějak bojovat. Koncentrace na práci se nedostává a jen nejschopnější ze studentek a studentů pracují skutečně soustředěně.

Věřím, že fyzická povaha malířství a zkušenost s ní nás může vést do jiných světů, než je prostředí digitálního transu, ve kterém se dnes do značné míry pohybujeme.

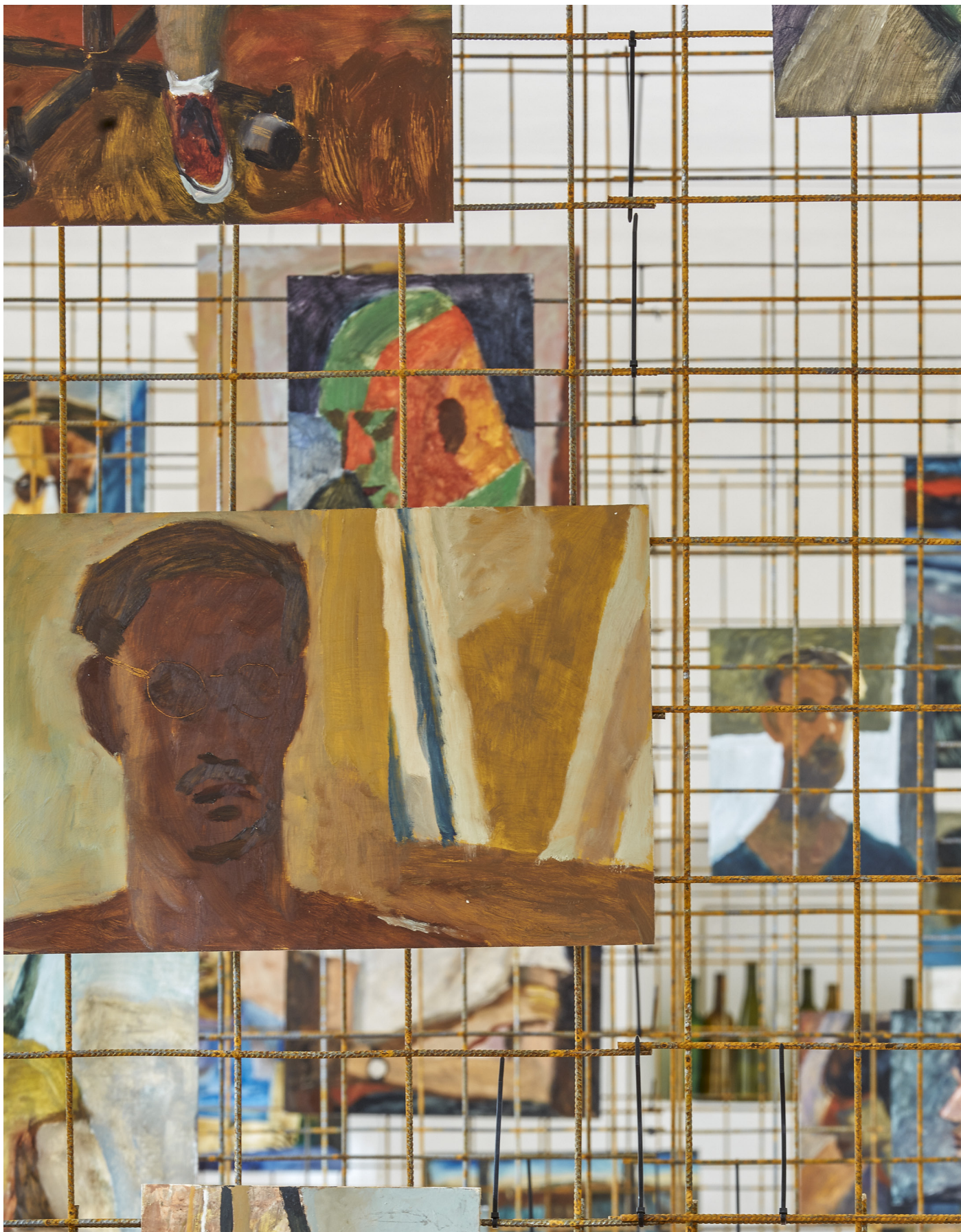
Zároveň už není možné toto prostředí ignorovat nebo ho nějakým způsobem odstínit, je to něco, co tu stále zůstane přítomno a nám nezbyvá, než se s tím vyrovnat a naučit se s ním pracovat. To je právě ten důvod, proč má moje malířská práce fyzický, hmotný charakter, ale pro její popsání mi připadá trefné používat metafory z virtuálního světa.

¹GARAUDY, Roger, *Realismus bez břehů*. Československý spisovatel, Praha 1964, s. 43

² youtube.com [online] Борис Гройс и Дмитрий Гутков. Публичное интервью в Институте «Стрелка» 27. 9. 2017 [cit. 4. 6. 2021] <https://youtu.be/RbEJnfRG1qk>

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

výstava *Studium*
pohled do instalace
2018

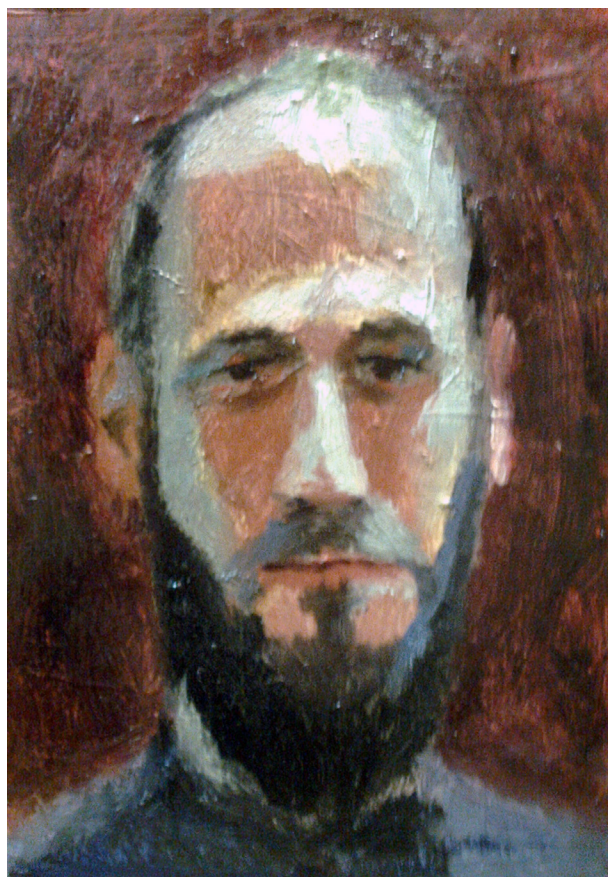

Tři podobizny
Tomáše Kajánka
30 × 20 cm
olej na desce
2019

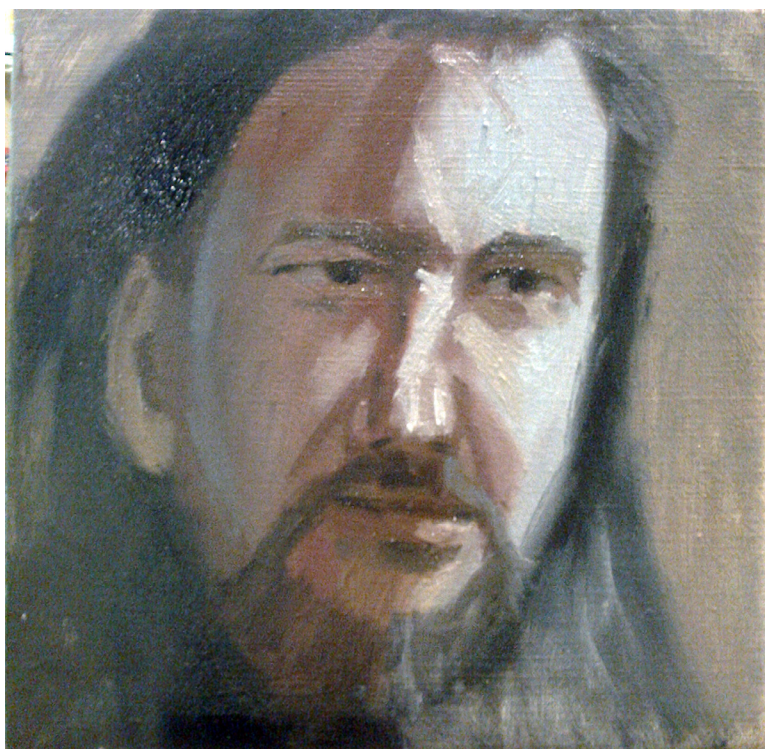
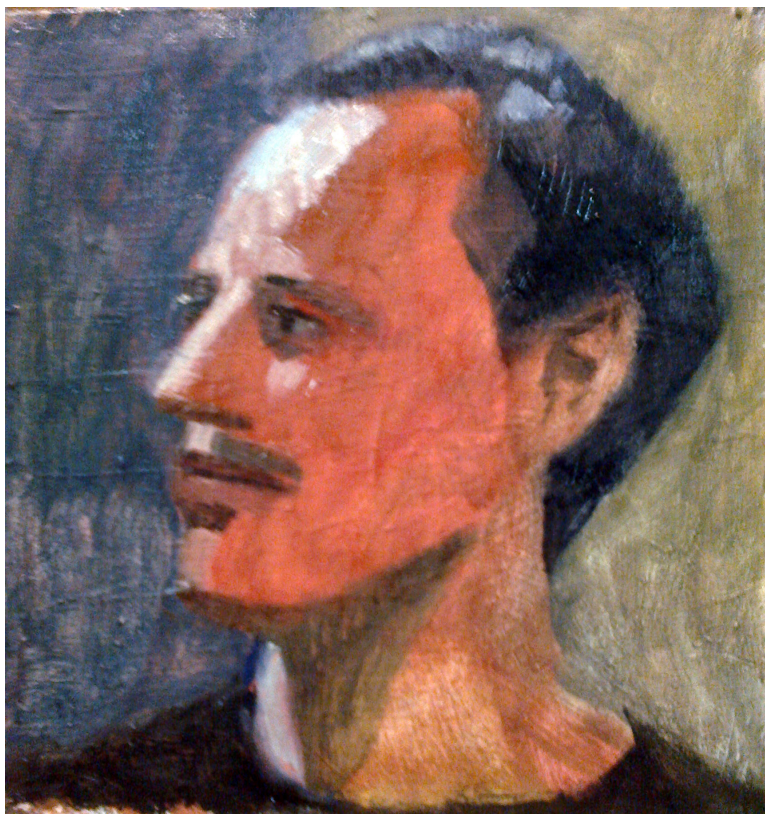

*Portrét unaveného
grafického designéra*
50 × 50 cm
olej na desce
2020

*Portrét
Lukáše Kijonky*
28 × 22 cm
olej na desce
2020

Portrét Davida Březiny
40 × 37 cm
olej na desce
2020

*Portrét básníka
Roberta Antropiuse*
40 × 37 cm
olej na desce
2020

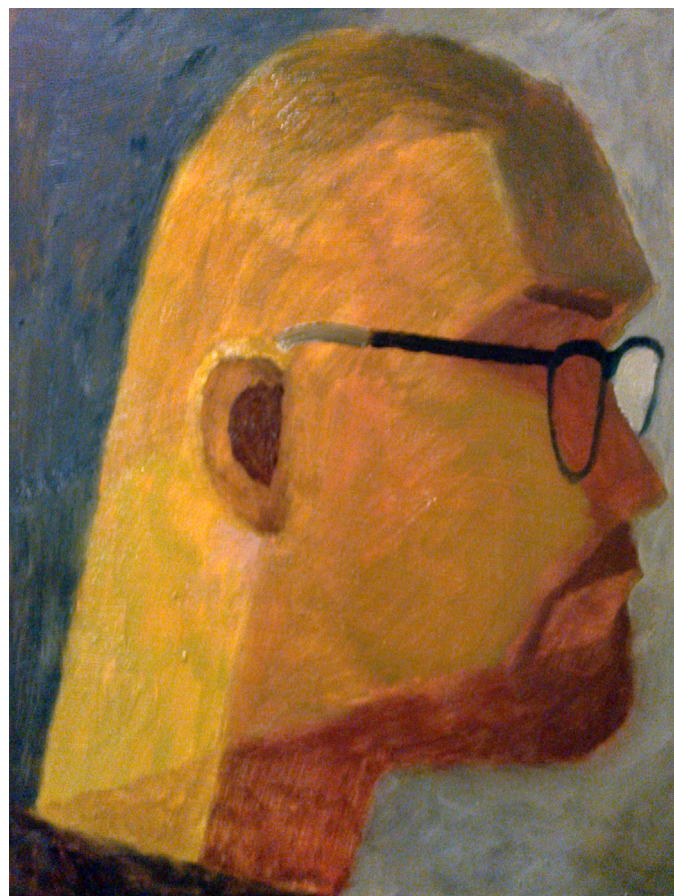
Autoportrét v okenním odraze
40 × 25 cm
olej na desce
2020

Portrét
Denise Artamonova
40 × 25 cm
olej na desce
2020

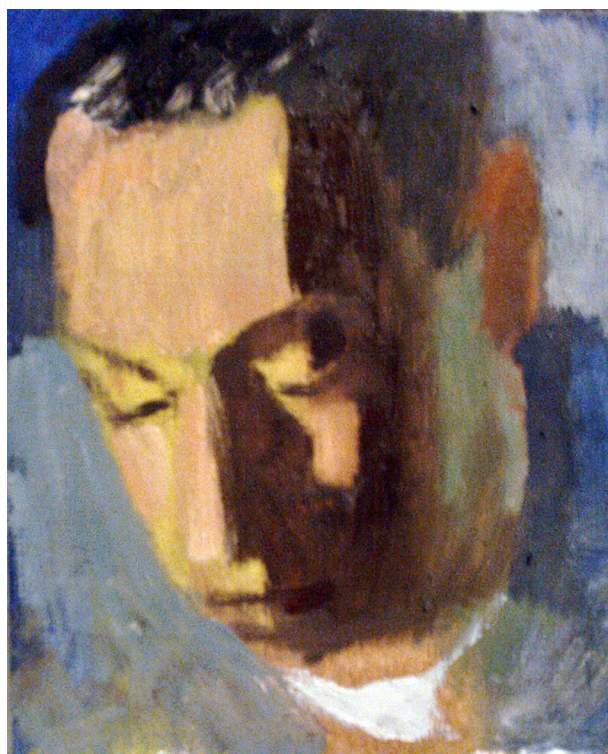
Portrét Davida Kořínka
50 × 50 cm
olej na desce
2020

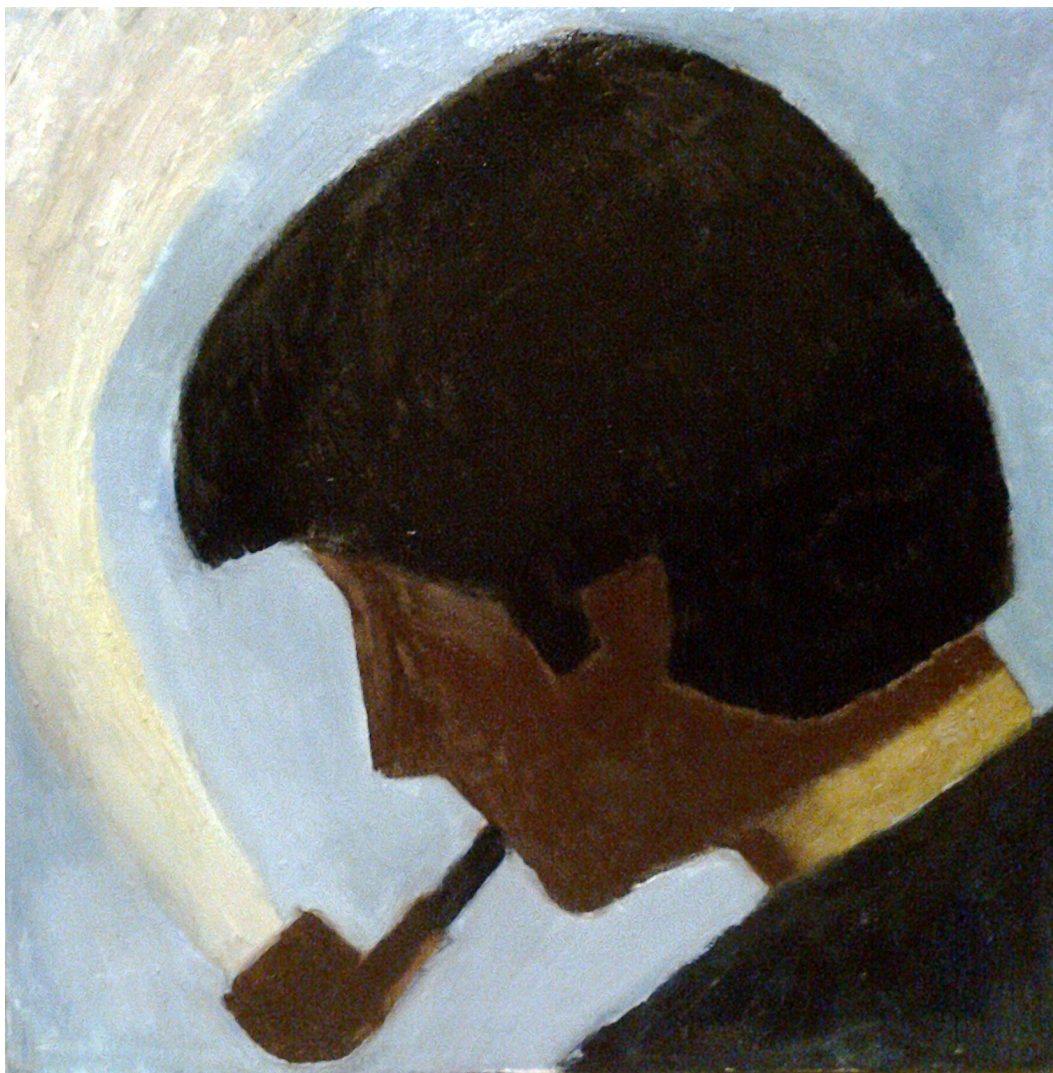
Portrét Lukáše Likavčana
60 × 35 cm
olej na desce
2020

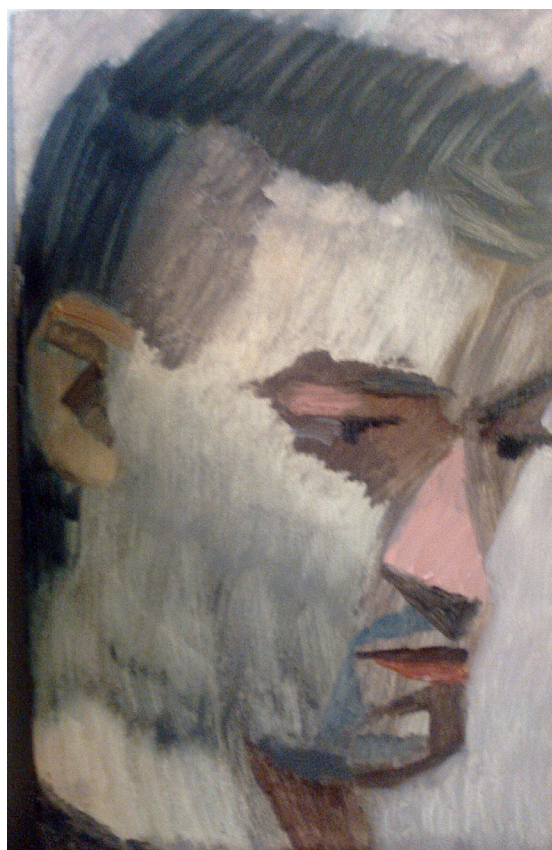
Portrét Marie Štindlové
60 × 35 cm
olej na desce
2020

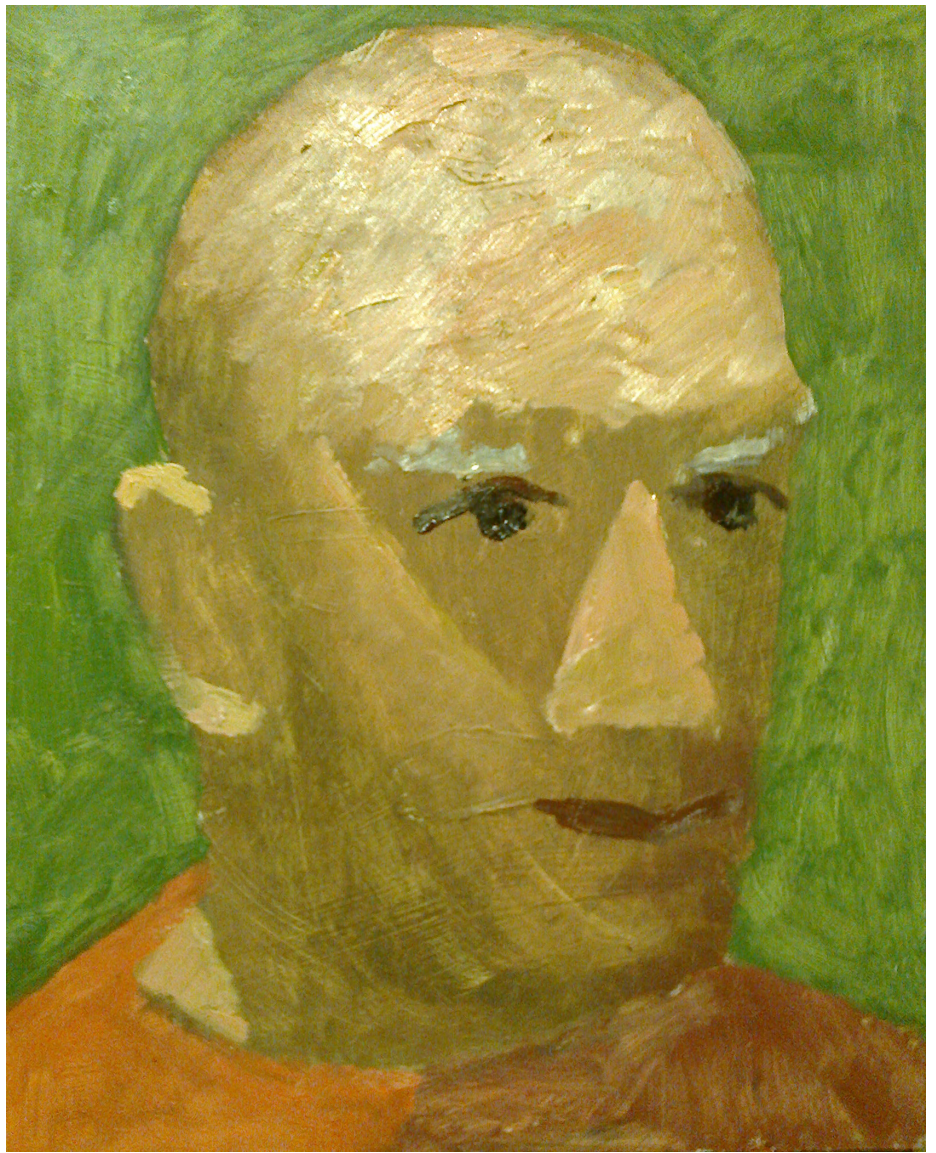
Portrét Petera Faba
35 × 20 cm
olej na desce
2020

Portrét Alexeye Klyuykova
50 × 50 cm
olej na plátně
2019

Portrét Marka Tischlera
40 × 25 cm
olej na desce
2020

Portrét Víta Svobody
60 × 35 cm
olej na desce
2020